

VELIKONOCE

Původ a historie Velikonoc

Velikonoční svátky slaví lidé věřící i nevěřící a každý jimi vítá a uctívá to, co uzná za vhodné. Někdo významnou událost z historie svého národa, jiný zázrak, další přicházející jaro a v něm věčný koloběh života. Původ Velikonoc sahá daleko před vznik křesťanství. Na pohanské zvyky postupně navázalo židovství. Ve stejném období slaví křesťané Ježíšovo zmrtvýchvstání.

Pohanské oslavy

Období Velikonoc je tradičně svázáno s příchodem jara a obděláváním půdy, které znamená novou obživu. Země se probouzí a jaro je příslibem nového života a síly.

Velikonoce přišly pravděpodobně z východu, z babylonského zbožňování královny nebes Astarote. Z jejího jména se možná odvodil anglický název Velikonoc – Easter. Na tento svátek se pekly kulaté koláče se znamením kříže, což bylo babylonské mystické znamení života. Je možné, že se tento zvyk vyvinul v pečení mazanců. Rekvizitou obřadu byla také vajíčka.

Podle báje spadlo ohromné vejce z nebe do řeky Eufratu a ryby jej vykulily na břeh. Na vejce se slétli holubi a vyseděli z něj právě Astatore, bohyni Velikonoc. Velikonoční půst je dodnes držen ďáblivými zbožňovateli v Kurdistánu, kteří jej znají z Babylónu, stejně jako Řím. Pohanští Mexičané jej drží dnes jako kdysi starobylý Egypt. Do Evropy se tento svátek přenesl v podobě uctívání starogermánské bohyně jara a plodnosti, která se jmenovala Ostar (také Eostre či Easter). I zde můžeme vidět nápadnou podobnost s anglickým Eastern či německým Ostern. Slovanským protějškem starogermánské bohyně byla Vesna.

Židovský svátek

V jarním období slaví Židé svátek Pesach. Jedná se o velký poutní svátek, který trvá osm, respektive sedm dní. Slaví se v několika významech: jako svátek propuštění Židů z egyptského zotročení – přechod do svobody a jako svátek přicházejícího jara a probouzející se přírody.

Hlavním významem tohoto židovského svátku je oslava Boha – Zachránce (Spasitele). Židé si připomínají Boží záchranu z egyptského zotročení a slavného vyjití (exodus) z Egypta. Hospodin vysvobodil Izraelity celou řadou mocných zásahů. Faraon (asi Ramesse II.) totiž nechtěl propustit židovský lid, který se v Egyptě nikdy neasimiloval kvůli odlišnému polyteistickému náboženství.

Na znamení boží ochrany každá izraelská rodina obětovala beránka, který byl bez vady a jeho krví potřeli rám dveří svého domu. Byli takto uchráněni před zkázou - smrtí prvorozených - která kolem nich přešla bez povšimnutí. Odtud pochází židovský název Velikonoc - pesach – uchránění, ušetření, přejití. Až po „Deseti egyptských ranách“ byl lid Vyvolený propuštěn a vydal se na svou pouť pod vedením Mojžíše z Árona. V souvislosti s příchodem jara a probouzením přírody se obětují tzv. obětiny – buď zvířata (beránci) nebo obilí. Tento zvyk má původ v nomádských dobách, kdy největším bohatstvím byla stáda. Po egyptském exodu, kdy se Židé usazovali, obětovali na jaře spíše obilí, aby byla hojná úroda. Slavnost jara a úrody se tak spojila se slavností osvobození z otroctví.

Křesťanské Velikonoce

Záchrana Izraelitů z Egypta se stala předobrazem spásy člověka od všeho zotročení, ponížení a smrti. Všechny starozákonné předobrazy a proroctví o spáse došly svého naplnění v Ježíši Kristu, jehož jméno v hebrejštině znamená „Bůh zachraňuje, Bůh je spása.“

Křesťanské Velikonoce připomínají vzkříšení Ježíše Krista, což je centrálním bodem jejich víry. Vzkříšení je podle jejich pojetí vysvobozující událostí pro všechny lidi. Smrt je přemožena, není definitivní, ale je naopak začátkem nového života. Hřích může v křestu dojít odpuštění. Velikonoce jsou tak svátkem naděje na život věčný, po boku Ježíše Krista. („Ve velikonočním tajemství jsou dvě hlediska: svou smrtí nás Kristus osvobozuje od hříchu, svým přístupem nám zjednává přístup k novému životu a otevírá nám nebe.“)

Příběh Velikonoc začíná Ježíšovým triumfálním vjezdem do Jeruzaléma, pokračuje poslední večeří s apoštoly, při které dal Ježíš učedníkům na památku chléb jako své tělo a víno jako své tělo a krev. Potom vstal od jídla, naplnil umývadlo a umyl učedníkům nohy. Tajemná poznámka při mytí nohou: „jste čisti, ale ne všichni“ tížila všechny stolovníky. Na znepokojené dotazy Ježíš odpověděl: „Kdo se mnou omočil ruku v míse, ten mě zradí...“ Na to řekl Jidáš, který Ježíše zrazoval: „Jsem to snad já, mistře?“ Již tato otázka dává tušit propastnost zrady. Ježíš odpověděl: „Ty sám jsi to řekl.“ Následuje noc v zahradě Getsemanské, kde došlo k Jidášově zradě. Příběh pokračuje Ježíšovým odsouzením, křížovou cestou (výslech před Pilátem, bičování, korunování trním, Ježíš si nese svůj kříž). Poté byl Ježíš na hoře Golgotě ukřižován. Na velikonoční jitra vstal Ježíš z mrtvých, ženy přichází k prázdnému hrobu. Příběh završuje Ježíšovo nanebevstoupení.

Dějiny utrpení Ježíše Krista jsou **pašije**. Dramatické ztvárnění příběhu v pašijových hrách byla již od středověku velmi oblíbená, na některých místech se tato tradice udržela dodnes. Od křesťanského pojetí se odvozuje i český název pro toto období - Velikonoce. Kristus vstal časně zrána „první den po sobotě“ z hrobu. Pro svůj centrální význam v křesťanské víře se tato noc nazývá Velkou.

Datum Velikonoc

Velikonoce jsou spojovány s jarem. To proto, že skutečně časově zapadají do tohoto období. Původně se Velikonoce slavily v den židovského pesachu. V roce 325 určil Nicejský koncil po delším sporu datum Velikonoc na neděli po prvním jarním úplňku po jarní rovnodennosti. Jejich datum tedy kolísá mezi 22. březnem a 25. dubnem. Nejpozdější Velikonoce byly 25. dubna 1943, nejčasnější 22. března v roce 1818.

Masopust

Každý rok na přelomu zimního a jarního období, vždy několik dní před zahájením postního období, se po celé České republice konají masopustní slavnosti. Děje se tak především na menších vesnicích, kde tyto slavnosti mají často bohatou tradici. Je to jakýsi přechod mezi radostným, ale zároveň vážným tématem Vánoc a dobou postní, která je klidnou, především meditační přípravou na Velikonoce.

Kde se masopust vzal?

Masopust je původně pohanská slavnost, která má tradici již ve starověkém Egyptě a nebo Řecku. Tyto slavnosti byly pojmenované jako liberalie či bakchanálie – slova pochází od bohů nestřídmosti Bakcha a Libera, jimž byly tyto slavnosti věnovány. A jak bylo v antickém Řecku typické – když už slavnost, tak tedy jak má být – nechyběl tanec, pitky a hodování, ba

přímo obžerství...Z Řecka se slavnosti dostaly v určité pozměněné podobě i do Říma a po jeho zániku pak do celé Evropy.

Masopust znamenal dříve hlavně pro chudý, ale i bohatší lid dobu uvolnění, dobu veselí. Nebyly v ní žádné újmy či posty, ty přichází až poté, takže ten měsíc, či dva, podle toho jak to vyjde, si lidé opravdu náležitě užili. Často se zvláště ti chudší museli i zadlužit, jen aby se ukázali na nějakém bále v novém šatech, nebo pozvali sousedy na návštěvu. Ze spíží zmizelo hodně masa, různých alkoholických nápojů. V tuto zimní dobu se také konala řada svateb, v podstatě až dodnes, nebo typické zabíjačky, které jsou tradicí až do dnešních dob. Každou sobotu a neděli se konala nějaká taneční zábava či bál.

První zmínky o masopustu u nás

První písemné zprávy o masopustních radovánkách na našem území pochází již ze století 13. Naši dávní předkové si na toto období veselí velmi potrpěli, což někdy velmi hlasitě odsuzovala církev, ale bylo jí to celkem málo platné. Je nutno dodat, že tehdy bývaly masopustní veselice mnohem bujařejší a rozpustilejší než dnes.

Doba slavení masopustu

Kdy se slaví masopust – zde narážíme na jeden problém – každý rok v jinou dobu. Jak je to možné? Vše závisí na samotném datu Velikonoc, a proto může masopustní neděle připadnout na jakýkoliv den mezi 1. únorem a 7. březnem. Stručný popis jednotlivých dnů během masopustu a zvyky s nimi spojené.

Čtvrtku před vrcholnou masopustní nedělí se říkávalo **tučný čtvrtek** - tučný proto, protože se toho dne vždy velmi sytě jedlo, takovým typickým jídlem bylo vepřo – knedlo - zelo a samozřejmě dobré pivo, které k tomuto jídlu určitě nesmělo chybět. A proč tolik jídla a pití zrovna v tento den? Protože prý na tučný čtvrtek se má hodně jíst a pít, aby byl při síle po celý rok.

Pátek a sobota uběhly jako voda a už tu byla dlouho očekávaná **masopustní neděle**. Hned po dobrém obědě, který nesměl chybět, již na návsi vyhrávali hudebníci z celé obce a zvali svou hudbou a zpěvem k muzice do hospody. Hned jak dohráli, houfy mužů a žen mířilo do hospody, aby se mohli co nejdříve dobře bavit. Na tanečním parketě se každý snažil ukázat, co umí, až se z bot tanečních párů prášilo. Bujarého veselí bylo slyšet ještě v ranních hodinách. Jen pak se často lidé ráno divili, kolik že zlatek nechali večer za pivo či jiné alkoholické nápoje.

Druhý den po masopustní neděli se slavilo **masopustní pondělí**, kdy se konal speciální „mužovský bál“ - na takovou zábavu neměla svobodná chasa přístup a musela se spokojit s pouhým přihlížením. Zvláště v tento den bylo typické, že se furiantští sedláci předháněli, kdo utratí víc zlatek. Další tradice, která se k tomuto dni váže, se konala na mužovském bále. Sedláci prý vyhazovali své selky co nejvýš, aby se prý na poli urodil vysoký len a oves.

Masopustní úterek býval pak slavnostním dnem. Byl to také očekávaný den maškar, již bylo všude plno. Na masopustní úterý byla také zábava, sál býval plný děvčat. Uprostřed sálu pak stával stolec se sladkým likérem pro děvčata; před každou skleničkou pak namaloval zvolený mládenec tolik koleček, kolik musela děvucha zaplatit zlatek na muziku za to, že tancovala s hochy po celý rok. Tento obyčej se nazýval „vyplácení holek“. V tento den se také uskutečňovaly řada tradic - slepicím se sypalo zrní do kruhu z řetězu, aby nezabloudily a nezanášely. V tentýž den se také nemělo věšet prádlo na půdu, neboť to by prý veslo k přemnožení blech. Ženy také nesměly šít, aby prý slepice dobře nesly.

Masopustem končil tanec a tančit se smělo zase až v květnu při kácení máje a poté až zadlouho o podzimním posvícení. Tyto veškeré slavnosti a tradice se dodržovaly zhruba do konce 19. století, pak se na ně dbalo již málo. Jak je tomu dnes? Na vesnicích či v městech se tradice masopustu stále ještě dodržuje, ale již ne takovým způsobem, jak tomu bývalo dříve.

Postní doba

Půst

- úplné nebo částečné se zřeknutí potravy (praktikováno ve všech náboženstvích). Dnes katolická církev zachovává 2 dny přísného půstu tj. Popeleční středa a Velký pátek pro všechny plnoleté až do 60ti let věku - odřeknutí si jednoho ze dvou hlavních jídel dne a nesmí se jíst maso.

Velikonoční půst

- postní doba, období 40 dnů před Velikonocemi, od Popeleční středy po Bílou sobotu,
- upomínka na 40 dní trvání potopy světa, 40 let putování Izraele pouští, na 40ti denní Ježíšův půst na poušti, před tím než začal svůj veřejný život,
- čas sebezapření, mnoho křesťanů se v tento čas zříká kromě některých potravin i luxusu, je to zřeknutí se čehokoliv, co je v našem životě postradatelné, zbytečné nebo překážející - prvotně období přípravy katechumenů ke křtu konanému v noci na Boží hod velikonoční,
- čas pokání, zdrženlivosti a újmy — zákaz masitých pokrmů. V katolické církvi není půst již výslovně předepisován vyjma Popeleční středy a Velkého pátku. Od II. Vatikánského koncilu (1962-1965) katolická církev klade důraz spíše na duchovní účasti.,
- v 5. století začínal čtyřicetidenní půst na 1. neděli postní. Protože však křesťané nikdy nepočítali neděli jako postní den, byly před tuto neděli brzy přidány další čtyři dny. Jako začátek postního období je středa označována od 6. století a od 10. je o ní udělován popelec, od něhož má název popeleční,
- liturgická barva je fialová, jen o 4. neděli postní je to barva růžová.

Popeleční středa (následuje po masopustním úterý)

- v katolické oblasti se udrželo označování popelečním křížem na čelo nebo sypání popela na hlavu (kříž z popela z posvěcených ratolestí z předešlé Květné neděle se kreslí na čelo v průběhu mše na Popeleční středu), kněz při tom pronáší: „Prach jsi a v prach se obrátíš.“ - jako připomínka pomíjivosti pozemského života a smrtelnosti,
- tato středa se také někdy nazývá černá, škaredá, smetná zvyky: např. Kdo by se byl o popeleční středě napil svěcené vody, byl by podle lidové pověry ochráněn před komáry.

Pytlový čtvrtek

Čtvrtek po masopustu - dojíždání zbytků z masopustních hodů, dnes se o tomto dnu moc neví, název asi odvozen: „Protože se po masopustě, co ještě zbude, všechno, všecinko sní, stráví zpytluje.“

1. neděle postní - Černá

Ženy se odívaly do černých šatů vzhledem k nastávajícímu půstu. Někde se tato neděle nazývá „liščí“, protože matky pekly preclíky, které pak děti našly navěšené na barevných

stužkách na vrbových proutcích nebo na ovocných stromech. Tyto přípravy byly konány v tajnosti a dětem se říkalo, že jim preclíky nadělila liška.

2. neděle postní - Pražná

Jméno dostalo kvůli tomu, že našim předkům bývalo pražmo postním jídlem. Pražmo jsou upražené obilná zrna nebo klasy. Z tohoto pražma se také připravovala polévka „praženka“.

3. neděle postní - Kýchavná

Obava z morové nákazy, tradovalo se, že mor se projevuje kýcháním, lidé se obávali, aby z toho kýchnutí neumřeli, tak si vinšovali „Pomáhej pán Bůh ...“ pověst: Kolikrát kdo kýchne o kýchavné neděli, tolik roků bude ještě živ.

4. neděle postní - Družebná

Název od toho, že tuto neděli chodil ženich s družbou do domu, kam chtěl o pomlázce přijít na námluvy. Někdy se také nazývá neděli středopostní - pomyslný střed 40ti denního půstu, nebo se nazývá jako neděle růžebná či růžová, protože se v tuto neděli světlí v Římě zlatá růže.

5. neděle postní - Smrtná nebo Smrtná

Ze vsi obyvatelé vynášejí slaměnou „smrt, Mařenu, Mořenu, smrtholku...“ - loutka oděná do ženských šatů (slaměná figurína, ověčená hadříky a stužkami a nastrčená na tyč). Za vsi ji hodí do vody, ze skály nebo ji zahrabou do země a utíkají pryč. Traduje se, že ten kdo by zůstal pozadu, nebo by dokonce upadl do roka zemře. Do vsi se vracejí se zeleným stromkem (líto) a chodí dům od domu.

Vynášení smrti pochází z dob pohanských - díky církevním zákazům v minulosti, tento zvyk v některých oblastech už vymizel, dodnes se dodržuje na Moravě - „Líto“ je malý smrček, na němž jsou zavěšené ozdoby, věnce, kytky, obrázky svatých...- symbol blížícího se jara.

6. neděle postní - Květná

Připomíná Ježíšův triumfální vjezd do Jeruzaléma: Ježíš putoval se svými učedníky do Jeruzaléma na oslavu Židovských Velikonoc (Pesach). Cestou poslal své přátele do jedné vesnice pro oslátka, na něho pak nasedl a vjel branou do města. Když ho lidé viděli, vzpomněli si na vyprávění moudrých mužů o Božím králi, který přijede na obyčejném oslu a začali jásat a mávat zelenými ratolestmi a volali: „Hosana! Požehnaný, který přichází ve jménu Páně.“

V kostelech se světlí a rozdávají palmové ratolesti a kříže z palmové slámy zdobí mnoho domů.... V jiných zeměpisných šířkách se místo palem používají kočičky, zimostřez, jedlové, lískové či vrbové větvičky. pověsti: Na Květnou neděli se vymetalo obydlí zelenými ratolestmi, aby veškerá neřest zahynula.

O JEDNOTLIVÝCH DNECH PAŠIJOVÉHO TÝDNE

SAZOMETNÁ STŘEDA

- po modrém pondělí a žlutém úterý, jedná se o první den ze svatého pašijového týdne (středa před Božím hodem velikonočním),
- označována také jako škaredá a černá, protože se v tento den vymetaly komíny, podle lidového obyčeje se tuto středu nesmíte škaredit a mračit, jinak se budete mračit po všechny středy v roce.

ZELENÝ ČTVRTEK

- název odvozen pravděpodobně od zeleného mešního roucha, které se v ten den užívalo,
- jedla se zelená strava (např. zelí, špenát), aby byl člověk zdravý po celý rok, jedná se o zvyk převzatý z židovské slavnostní večeře Pesach, jelikož je tento zvyk starší než nošení zeleného obřadního roucha, může být název odvozen i od něj,
- zvony zní ten den naposledy, znovu zní až na Bílou sobotu,

tradice:

- po posledním zaznění zvonů se mělo zacinkat penězi, aby se nás držely celý rok, někde rovněž zvonění paličkou o hmoždíř, aby stavení opustil hmyz a myši,

zvyky:

- vstávalo se velice časně, rodina se pomodlila, omyli se rosou, protože bránila onemocnění šíje a dalším nemocem, někde tato tradice až na Velký pátek,
- časně musely vstávat především hospodyně, aby ještě před východem slunce zametly dům. Smetí se odneslo na křižovatku cest, aby se v domě nedržely blechy,
- sní-li někdo před východem slunce pečivo namazané medem, je chráněn před uštknutím hadů a žihadly vos,
- v Orlických horách zvykem házet chleba s medem do studny, aby se v ní po celý rok držela voda,
- pečení jidášů, pokud se jedly s medem, znamenalo to zdraví,
- Zelený čtvrtek byl vhodný k setí lnu a hrachu, neboť tento den vše prospívá ,
- na Zelený čtvrtek se nemá nic půjčovat a s nikým se hádat, aby se nám hádky vyhnuly a peníze si k nám našly cestu,

VELKÝ PÁTEK

- v katolické liturgii den smutku, nebyly bohoslužby, jen se zpívalo (bez doprovodu varhan) a četly se texty, součástí pobožnosti odhalení a uctění svatého kříže,
- výzdoba kostela chudá, žádné květiny, svíce,
- hlas zvonů nahrazován řehtačkami, s velkým hlukem se chodilo po vesnici, zpěv písní namířených proti Jidášovi a Židům, kteří ukřižovali Krista, někde děti honily Jidáše, vybíral se zrzavý chlapec,
- postní den, pověsti: zázračný den, ve který měla země magickou sílu a otvírala se, aby odkryla své poklady, většinou byly označeny světýlkem, zářícím nebo kvetoucím kapradím či zářícím otvorem ve skále,

- na souš vycházeli vodníci a proháněli se na koních, na chvíli se podle pověsti otevřela i hora Blaník,

zvyky:

- vstávalo se před východem slunce, lidé se chodili mýt do potoka, aby se ubránili před nemocemi,
- někde se chlapani potápěli a snažili se ústy vytáhnout kamínek, který pak hodili levačkou za hlavu, to je mělo ochránit před bolením zubů,
- v krajích s plátenickou výrobou se předly pašijové nitě, pak se udělalo na šatech několik stehů, to mělo ochránit před zlými duchy a uhranutím, košile ušitá z plátna pašijových nití měla chránit před bleskem,
- nesmělo se nic půjčovat, protože půjčená věc by se mohla očarovat,
- nepracovalo se na poli ani v sadu, aby se nehýbalo zemí,
- nepralo se prádlo, protože by se místo do vody namáčelo do Kristovy krve,
- chodilo se dům od domu za zvuku řehtaček a říkanek, oznamovalo se poledne, ranní i večerní klekání,
- hospodyně připravovala k obdarování sušené ovoce, vejce, pečivo, někdy i drobné peníze.

BÍLÁ SOBOTA

- podle bílého roucha – připomíná smytí hříchu křtem, při obřadech vigilie křtěni novorozenci, kteří nosili bílé roucho,
- ve starém křesťanství nebyla dnem liturgickým, konala se jen noční bohoslužba – vigilie, před ní se posvětil oheň, od kterého se zapálila velikonoční svíce - paškál - tento oheň se světil před kostelem, v mnoha vsích se doma muselo uhasit ohniště, potom hospodyně vzala polínko a položila ho před kostelem na hraničku, když kněz oheň posvětil, každá hospodyně si vzala žhavé polínko a znova jím zažehla ve stavení oheň,
- konec Bílé soboty byl zároveň koncem půstu,

zvyky:

- z ohořelých dřívěk se vytvářeli křížky, lidé je nosili do pole, aby bylo úrodné, popelem z posvěceného ohně se posypaly louky,
- někde se do domu za trám dávaly uhlíky, aby ho chránily před požárem - uklízelo se, bílilo se, připravovalo a chystalo na slavné Vzkříšení – Boží hod velikonoční, připravovaly se sváteční a obřadní pokrmy, mazance, beránci, pomlázky (vrbové proutí), vázaly se březové metličky a zdobily se vejce.

BOŽÍ HOD VELIKONOČNÍ

- světily se velikonoční pokrmy – beránek, mazance, vejce, chleba, víno,
- na Chodsku se posvěcené jídlo jedlo v kostele ve stoje - každá návštěva dostala kousek z posvěceného jídla,
- ve východních Čechách hospodář dal kus svěceného mazance, vejce a víno poli, zahradě a studni, aby byla úroda, voda a dostatek ovoce,

VELIKONOČNÍ PONDĚLÍ

Pomlázka - chlapci chodí se spletenými pomlázkami dům od domu za děvčaty, pomlázky mají většinou z vrbového proutí, ozdobené stuhami. Šlehají dívky a vinšují. Za to dostanou malovaná vajíčka.

Toto základní schéma má řadu variant. Někde v úterý chodí děvčata, jinde po poledni polévají chlapce vodou. Častým zvykem bylo číhat na děvčata, když šla ráno do kostela. O stáří pomlázky svědčí vzpomínky Konrada Waldhausera ze 14. století

BÍLÁ NEDĚLE

- druhá neděle velikonoční,
- novokřtěnci toho dne naposledy nosili bílé křestní roucho,
- dnes je často dnem slavnostního prvního svatého přijímání. Po velikonočních nastává velikonoční doba, která trvá 50 dní do svátků „Seslání Ducha svatého“, kdy se připomíná další událost. Velikonocemi totiž nic neskončilo.

Apoštolové se v dalších 40ti dnech setkávali se vzkříšeným Kristem. Při posledním setkání jim Kristus řekl, že ho již neuvidí, ale dostane se jim posily Ducha svatého. Což se stalo za dalších 10 dní. Slavnost Nanebevzetí Páně.

Čtyřicátý den po Zmrtvýchvstání je slavnost Nanebevzetí Páně (připadá vždy na čtvrtek). Nanebevzetí je v zásadě variantou velikonočního svátku, od „vlastního“ velikonočního svátku je však posunuto o 40 dní. Ježíš „potřeboval“ těchto 40 dní k tomu, aby své učedníky seznámil s tajemstvím svého vzkříšení a s jejich posláním do celého světa (misie). Jako svébytný svátek se rozvíjí až od 4. století. Zvyky: V tento den se často konají poutě, jež asi připomínají na Kristův „výstup“ na nebesa.

VELIKONOČNÍ SYMBOLY A JEJICH VÝZNAM

Pomlázka, beránek, zajíček, kuřátko, vajíčko, velikonoční oheň, svíce a vysévání obilí.

POMLÁZKA

„Dejte vejce malovaný, nedáte-li malovaný, dejte aspoň bílý, slepička Vám snese jiný.“ Krajové názvy pro tuto neodmyslitelnou součást velikonočního veselí jsou také mrškačka (Zlínsko), mrskut (Haná, Valašsko), šmigrust (Slezsko), šmekrust (severní Morava) a také tatar, žíla, binovačka, houdovačka, dynovačka, korbáč, kančák, konak, čugar, šibák, rocák, šlaháčka...

Pomlázka je spletena z vrbového proutí a ozdobena pestrobarevnými stuhami. Patřilo k povinností každého venkovského kluka vyrobit jarní píšťalku a uplést pořádnou pomlázku. Nejlépe z osmi vrbových proutků. Největším uměním bylo vyrobit několikametrový ze šedesáti prutů splétaný korbáč. Chlapci jej ve skupinách nosili po vesnici a děvčata jim na něj přivazovala pentle.

Naši předci věřili, že se v čerstvě uříznutých prutech jívy, břízy, vrby a dalších stromů skrývá životadárná omlazující a uzdravující síla. Znásobením spetených proutků má vrba předat životadárnou sílu tomu, kdo je jí šlehnut. Každá dívka si možnosti být vyšlehána považovala a platila malovaným vajíčkem. Zvláště bohatě odměněn byl první koledník, který přinášel do domu štěstí. Jeho pomlázkou hospodyně šlehaly ve chlévě dobytek, aby byl zdravý. Pomlázka, nebo jak se prapůvodně říkalo „pomládka“ či „omládka“, symbolizovala od pohanských dob oplodňování.

KOLEDA

Název koleda je odvozen od římských lednových přání. Je to obřadní obchůzka spojená se zpěvem písní a popěvků a říkadel, za něž koledníci dostávali dary. Podstatou a smyslem je přinést blaho, zdar a štěstí, jak v osobním a rodinném životě, tak v hospodaření.

VAJÍČKO

Protože vejce obsahuje zárodek života, bylo od pradávna symbolem plodnosti, úrody, nového, stále se opakujícího života a vzkříšení. Od nepaměti symbolizovalo vejce zárodečný chaos, ze kterého vznikl svět, ale také životní sílu, narození, nesmrtelnost, návrat jara a díky skořápce i pocit bezpečí. Vejce něco skrývá, je jako zamčený hrob, ve kterém je přesto ukryt život.

Tady je zřetelné spojení se Zmrtvýchvstání Ježíše a s křesťanskými Velikonocemi „To vajíčko malovaný, je od srdce darovaný.“ Vajíčko je o Velikonocích odměnou koledníkům, darem, předmětem zdobení. Zvláštní postavení má vejce červené, které je patrně prvním z typu kraslic. Červená barva byla nejoblíbenější. Slované mají pro tuto barvu výraz „krasnaja“, odtud zřejmě vznikl název „kraslice“.

Plodivá síla vajíčka má být umocňována ornamenty a barvením, zejména barvami života-zelenou (zeleň přírody), červenou (proudící krev a láska), žlutou (barvou slunce), hnědou a černou (temná země).

Zejména na Slovákku měli vyhlášené maléřečky a jejich kraslice byly učiněnými uměleckými skvosty. Původně se používala přírodní barviva, která později nahradily anilínové barvy. Vajčka se zdobila malováním, vyškrabováním vzorů - tzv. hejskování, včelým voskem-neboli voskovou batikou či batikováním, apod.

VELIKONOČNÍ BERÁNEK

Symbol beránka byl velmi rozšířený již v předkřesťanské tradici v celé středomořské civilizaci, ovládané po tisíciletí pastevcí.

V hebrejské tradici symbolizovaly ovce Izraelitu jako člena „Božího stáda“, i židovský Bůh je označován za pastýře, který bere své ovce do náručí.

V křesťanské církvi se beránek stal symbolem Božího Beránka, Krista a znázorňuje se s praporem vítězství. Spojení vidí křesťané také s původně židovskou tradicí svátků Paschy, kdy se beránek zabíjel, na památku vyvedení Izraele z egyptského otroctví.

KUŘÁTKO, VELIKONOČNÍ ZAJÍČEK

K Velikonocům patří symbol žlutého kuřátka. Vyjadřuje radost z nového života. Z německého prostředí do Čech přišel symbol zajíčka. V dnešní evropské tradici je označován za toho, kdo o Velikonocích přináší vajíčka, nejlépe čokoládová.

Podle jednoho výkladu vzniklo spojení z toho důvodu, že zajíc na jaře hledá v blízkosti lidských obydlí potravu a jelikož je plachý a lidi se ho straní, je mu prisuzováno i tajné roznášení velikonočních vajec.

VELIKONOČNÍ OHEŇ

Tak jako jarní slunce znamená vítězství nad zimou, procitnutí po dlouhém studeném čase, stejně takový je příchod Ježíše o Velikonocích. Zapálení svatého Velikonočního ohně je pro křesťany o Velikonocích centrální událostí, zapaluje se na Bílou sobotu, při obřadech velké noci.

VELIKONOČNÍ SVÍCE

Swíce je důležitým symbolem ve všech kulturách, světlo je chápáno jako znamení života.

VYSÉVÁNÍ OBILÍ

Znamená počátek zemědělských prací. Do misek se vsazují jarní květiny - hyacint, narcis, krokus, tulipán, sněženky a petrklíče.

VELIKONOČNÍ PEČIVO a POKRMY

„Dáte-li kus mazance, dostanete mládence.“ K jarním svátkům patří typické pečivo. Je kynuté, protože s přicházejícím sluncem všechno pučí, kvete, nabírá na objemu. Po postních preclících bylo zvykem pochutnat si na jidáších pokapaných medem a mazanci s máslem. Věřilo se totiž, že jidáše s medem chrání před hadím ušknutím a svým tvarem připomínají provaz, na kterém se Jidáš oběsil.

Křížové nařízení na mazanci má zase připomenout Kristovo ukřižování. Od pradávna je tradičním masitým velikonočním jídlem pečený beránek. Když přišla nouze, pekl se beránek z kynutého těsta.

Nezapomínalo se ani na přísun vitamínů. Vařila se polévka z čerstvých jarních bylin a mladé kopřivy se přidávaly do vel. nádivky. Hezkým zvykem také bývalo rozdělit na Boží hod velikonoční mezi členy rodiny jedno vejce a společně je sníst, aby všichni drželi pospolu a za rok se zase zdraví sešli.

VELIKONOCE ve ŠVÉDSKU A FINSKU

Stejně tak jako u nás i v těchto zemích nosí lidé o Květnové neděli do kostelů na požehnání větvičky kočiček, které pak doma uchovávají ve vázách, a věří, že do domu přinesou požehnání. Na Zelený čtvrtek nebo na Velikonoční neděli je zvykem, že se děti převlékají za staré ženy, které pokládají za dvěře vlastnoručně zhotovené dopisy a za to dostávají různé sladkosti. V Dánsku je zvykem vyzdobit dům jarními kyticemi a žlutými vajíčky. Děti dostávají čokoládového zajíčka a vajíčka.